

Albert Schweitzer – predhodnik svetovnega etosa kot aktualne etične misli v Sloveniji in svetu

Povzetek

Nujnost globalne oziroma univerzalne etike je tema, ki je nagovarjala tudi nobelovca Alberta Schweitzerja, ki ugotavlja, da je resnično esencialni značaj kulture nekaj ultimativno etičnega, zato ni nič čudnega, da je njegova etika končala v Deklaraciji o univerzalnem etosu leta 1993 v Chicagu. Svojo etiko je Schweitzer gradil na nazoru *spoštovanje do življenja*, ki je vezana na odnos človeka do vsega, kar živi, zato ga lahko štejemo za predhodnika svetovnega etosa. Aktualizacija Schweitzerjevega nazora o spoštovanju do življenja je predvsem v aktualnem vprašanju, kako se soočiti z globalizacijo in svetovnim zlom, ter v njegovem apelu, naj postanemo bolj človeški. Schweitzer si je prizadeval in javno nagovarjal k svetovnemu miru, ki ni toliko stvar političnih sporazumov, kot našega notranjega prepričanja in dojemanja stvarnosti. Verjel je, da je *volja do kulture* univerzalna *volja do napredka*, zato si je vztrajno prizadeval proti trpljenju in nasilju. Spoštovanje do življenja je univerzalno etično načelo, ki nam omogoča kaj takega, kot je skupno in varno domovanje vseh nas na svetu.

Ključne besede: Albert Schweitzer, etika, spoštovanje do življenja, svetovni etos, svetovni mir

Svet se razvija čedalje bolj v smislu religiozne in ideološke pluralnosti. Sobivanje v taki družbi je možno, vendar ne več na podlagi določenega in superiornega svetovnega nazora, temveč prej v skladu s čim etičnim, kot je *svetovni etos*, kjer gre za soglasje o skupnih vredno-

tah, držah in etičnih merilih za vse ljudi, ki izvirajo iz različnih religij in humanističnih tradicij. Navedene problematike o humanih nalogah, zavezujočih za celo človeštvo, se ni lotil le Hans Küng s svojim *Projektom svetovni etos* (1990), ampak že veliko prej Albert Schweitzer s svojo etiko *Spoštovanja do življenja* (1915). Vsekakor je potrebno pritrditi temu, da se je Schweitzer zavzemal za vzpostavljanje dobrega v vseh odnosih na svetu, v svojih mislih in delovanju, v svoji filozofiji spoštovanja do vsega, kar živi, ter v svoji zdravniški praksi v Centralni Afriki, zato je srbski filozof in književnik v uvodu srbskega preвода Schweitzerjevih zapisov v knjigi *Na robu pragozda* (1958) zapisal: »Ta 'državljan sveta', vzgojen v germanski in romanski kulturni klimi, je bil zmožen govoriti s srcem vseh ljudi kot brat, zato je njegov glas daleč segel« (Jeremić 1958, 7). V tem pogledu je zanimivo prisluhniti naslednjemu Schweitzerjevemu zapisu, ko med drugim spregovori tudi o tem, kaj ga je gnalo k humanemu delovanju v Afriki: »Razni zapisi in pričevanja misijonarjev so ukazala na veliko revščino domorodcev v pragozdu. Bolj sem premišljeval o tem, bolj težko mi je bilo dojeti, kako se mi Evropejci premalo posvečamo veliki humani nalogi, h kateri smo poklicani, da jo opravljamo v teh oddaljenih deželah /.../ Delal sem v simbiozi – če uporabim izraz biologov – z Društvom evangeličanskih misij v Parizu. Vendar je bilo moje delo v bistvu iznad vseh verskih in nacionalnih okvirjev. Prepričan sem bil v to, da vsako humano delo v kolonijah ni zgolj stvar vlad ali verskih skupnosti, temveč naloga celotnega človeštva« (Schweitzer 1958, 25–27). V svojem predgovoru k angleški izdaji knjige *Filozofija kulture* (*The philosophy of civilization*, prvič izdani 1923) Schweitzer še zapiše: »Ob lotevanju vprašanja, kaj je resnično esencialni značaj kulture (civilizacije), sem prišel do izreka, da je to nekaj ultimativno etičnega« (Schweitzer 1987, xi). In če je humano delovanje vezano na celotno človeštvo, potem mora biti etika univerzalnega značaja.

Schweitzer je razumel etiko kot odgovor soočanja s svetom, polnim bede in trpljenja, ko je poskušal odgovarjati na najtežja vprašanja, povezana s svetovno bitjo in življenjem v njej, zato ni nič čudnega, da je njegova etika končala v *Deklaraciji o univerzalnem etosu*, ki je bila uradno sprejeta 4. septembra 1993 v Chicagu (Tóth 2008, 101). Nemški filozof Robert Spaemann v zvezi z omenjeno deklaracijo spet prepozna Schweitzerja »v srečnem 'postmodernem' trenutku, ko so vse ideologije 'oplele'. Ostaja 'humanum', ki se kaže osvobojen vsakršne ideologije, kot mera našega delovanja in mišljenja in tudi kot mera vseh socialnih procesov«; in strinjati se moramo z njim, da vse to predstavlja »operacionalizacijo humanosti«, ki pomeni domala toliko kot 'preživetje človeštva'« (Spaemann 1996, 894; Tóth 2008, 101).

Na vprašanje, če je Albert Schweitzer »pionir vsesplošne kot obvezujoče dojete etike oz. kot bi danes rekli, če je podal temelj za *svetovni etos*« (Brüllmann 2006, 5), je odgovor pritrdilen. Frazo *spoštovanje do*

življenja je odkril na potovanju po reki Ogavi, torej v času, ko je intenzivno premišljeval o vojni in krizi kulture ter poskušal najti univerzalni koncept etike: »Počasi smo lezli navzgor po reki, mukoma smo se prebijali med peščenimi bregovi – bilo je sušno obdobje. Duhovno povsem nenavzoč sem sedel na palubi vlačilca in se spopadal z elementarnim in univerzalnim pojmom etičnega, ki ga nisem dobil v nobeni filozofiji. Stran za stranjo sem popisal z medsebojno nepovezanimi stavki, samo da bi ostal skoncentriran na problem. Proti večeru tretjega dne, ko je ravno zahajalo sonce in smo pluli skozi čredo nilskih konjev, se mi je nenadoma utrnil, ne da bi kdaj prej zanj vedel ali ga iskal, izraz 'spoštovanje do življenja' (Erfurcht vor dem Leben). Železne duri so popustile, sled v goščavi se je razjasnila. Prispel sem do ideje, v kateri sta medsebojno povezana potrjevanje sveta in življenja ter etika! Zdaj sem vedel, da sta svetovni nazor etičnega potrjevanja sveta in življenja skupaj s kulturnimi ideali utemeljena v mišljenju« (Schweitzer 2009, 155; Schweitzer 1931, 136). *Spoštovanje do življenja* je temelj Schweitzerjevega svetovnega nazora, temelj vseh kultur, etičen koncept brezmejne odgovornosti do vsega, kar živi (Schweitzer 1996, 332). Med drugim Schweitzer poskuša odgovoriti na vprašanje, zakaj se je moč kulture izčrpala, ter ugotavlja, da je zatajila predvsem filozofija, zato se z njo zelo kritično sooča, ko se sprašuje, katere so njene še neizrabljene možnosti in kaj iz njene dolge tradicije bi se dalo ponovno oživeti in uporabiti za obvladovanje krize. Po Schweitzerju se dekadenca naše kulture (civilizacije) dovrši v nacionalizmu. Že zelo zgodaj je namreč zaznal posledice nacionalizmov in vzpon nacionalistične nestrpnosti razumel kot težek udarec kulturi, ki jo je dojemal kot nekaj svetovljanskega, zato pove: »Kaj je nacionalizem? Neplemeniti in v nesmisel povišani patriotizem, ki se do plemenitega in zdravega obnaša kot blodna ideja do normalnega prepričanja. Kako se je razvil med nami?« (Schweitzer 1987, 29) V tem pogledu se priznana slovenska filozofinja Cvetka Tóth upravičeno vpraša, če ni njegov eskapizem posledica uvida v skrajno razdiralno vlogo nacionalizma, ki se mu je lahko izognil samo z umikom v Afriko (Tóth 2008, 117). Življenje v Lambareneu je za Schweitzerja pomenilo moralno izkušnjo, s pomočjo katere je zgradil celosten pogled na svet. Zaradi krize naše moderne civilizacije, pravzaprav zaradi globoke krize humanosti, je prišel Schweitzer do tega, da je potrebno zgraditi neko novo etiko. Izhodišče take etike je Schopenhauerjev koncept *volje do življenja*. Etika, ki je vezana zgolj na odnos človeka do človeka, nima več neke vrednosti, saj ne vzpostavlja nekega univerzalnega odnosa do sveta, zato Schweitzer etiko razširi na vprašanje odnosa človeka do vsega, kar živi.

Da so lahko še kako odnosi med pripadniki posameznih religij, narodov, ideologij razdiralni, smo priča tudi danes, ko naše civilizacije ne obeležuje zgolj datum 11. september 2001, temveč še kup neodbravajočih dogodkov, ki so se zgodili od takrat. »Spopad civilizacij«

(Samuel Huntington) se lahko prepreči s čim univerzalno etičnim, sta prepričana Albert Schweitzer in Hans Küng. Ali lahko potemtakem razumemo *svetovni etos* kot svetovni nazor? Vsekakor bi Hans Küng temu raje rekel etični koordinatni sistem (Küng 2008, 205). Vendar upoštevajoč Schweitzerja moramo priznati, da svetovni etos temelji na svetovnem nazoru o spoštovanju do življenja in vsaj v tistem delu se moramo z njim strinjati, ko nam sporoča, da je etika srce religioznih problemov. Etiko razume kot docela onaravljeno, to pomeni, da etika ni človekova protinarava, temveč je njegova druga narava. Tako kljub teološki poklicni opredelitvi Albert Schweitzer, kot tudi Hans Küng, nikakor ni dogmatik, prav nasprotno, med drugim nam skuša dopovedati, kot ugotavlja tudi srbski filozof Dragan Jeremić, da je bistvo vseh religioznih problemov, tako kot pri Kantu v etiki, v moralni plati življenja (Jeremić 1958, 12). To Schweitzer izrazi s sledečim: »Etika izvira iz mysticizma. Mistika po drugi strani ne sme biti mišljena kot da obstaja zaradi same sebe. Ona ni cvet, temveč zgolj čaša cveta. Etika je cvet« (Schweitzer 1987, 304). Kar naj bi združevalo ljudi različnih nazorov, je skupna temeljna morala (Küng 2008, 207), in če razumemo etiko kot človekovo drugo naravo, potem sledi, da naj bi kot taka bila skupni imenovalac nas vseh. To je tudi močan razlog za trditev, da je Schweitzer s svojim svetovnim nazorom o spoštovanju do življenja predhodnik svetovnega etosa, ki ga lahko med drugim razumemo kot nadgradnjo njegovega onaravljene vidika. S svojo utemeljitvijo koncepta *inkorporacije človeka v naravo* (Küng 1998, 246) poskuša Hans Küng v svojem konceptu svetovnega etosa preseči biocentrično in antropocentrično pozicijo. *Svetovni etos*, ki upošteva stare duhovne tradicije, zaznamuje obrat k življenju nasploh, s tem pa dobimo močan razlog za to, da bi svetovni etos lahko bil temelj za nastanek novega univerzalnega svetovnega nazora, ki ga po Schweitzerju razumemo kot »svetovni nazor = moj duhovni odnos do biti« (Schweitzer 1999, 58) in ni vezan na neko superiorno religijo, ideologijo, nazor, ampak gre le za skupno osnovo, torej temeljno moralo oz. prepričanje, da naj »temeljna etična vodila veljajo za vse človeštvo« (Küng 2008, 207).

Ko je po prvi svetovni vojni Schweitzer spregovoril o znamenjih zatona kulture (civilizacije), je to storil z namenom, da bi pomagal »našemu človeškemu rodu« [unserem Geschlecht] (Schweitzer 2009, 184; Brüllmann 2006, 5), torej vsem ljudem, ne glede na nacionalnost. Po Schweitzerju je temeljni princip morale poimenovan *spoštovanje do življenja* in razumljen kot brezmejno razširjena odgovornost za vse, kar živi. Univerzalni etični nazor je nujen za celotno človeštvo, zato podobno kot pri Küngu tudi iz Schweitzerjevih razmišljanj razumemo, da nereligiozni ljudje posedujejo čut za moralo, le ta izhaja iz etične mistike. Schweitzer strogo krščansko etiko nadomesti z docela prizemljenim etičnim nazorom o *spoštovanju do življenja*: »Svetovni in življenjski nazor spoštovanja do življenja omogoča tem nereligioznim, da se naučijo,

da vsi resnično misleči nastajajoči svetovni in življenjski nazori nujno religiozni. Etična mistika jim razkriva nujnost mišljenja religije ljubezni in jih popelje nazaj na pot, za katero so mislili, da so jo za zmeraj opustili« (Schweitzer 1996, 365; Schweitzer 1987, 341). Tu ne gre za ortodoksno krščansko ljubezen, ampak za »etiko ljubezni, razširjeno do univerzalnosti« (Schweitzer 2009, 235). In strinjati se moramo s slovensko filozofinjo Cvetko Tóth, ki ugotavlja, da Schweitzerjeva etika izhaja iz *občutja prvobitnosti*, ki je v vsakem človeku, notranjost je pot za dojetje sveta, gre za najbolj neposredno branje iz knjige sveta, zato njegova etika ljubezni in povezanosti vsega z vsem nehote spominja na kaj panteističnega. Etika pri Schweitzerju je podobno kot pri Schopenhauerju razumljena kot *svetost sveta*, ki ni onkraj sveta, ampak samo najbolj v njem in znotraj njega, enako veljavna za vse in povezujoča za vse, za religiozne in nereligiozne, za verujoče in neverujoče (Tóth 2002, 9; Tóth 1999, 256).

Še bolj jasno Schweitzer to izrazi v prispevku "*Moja beseda ljudem*" (1964), kjer se začne besedilo z apelom: »Pozivam človeštvo k etiki spoštovanja do življenja« (Schweitzer, 1965a). Brez dvoma ima zanj *spoštovanje do življenja* namreč pomen svetovnega etosa, ki je brez-kompromisno vselej in vsepovsod veljaven. Podobna izhodišča namreč veljajo tudi za Küngov *svetovni etos*, ki ni sinonim niti za kakšno »etiko«, etični sistem, filozofski ali teološki nauk oziroma discipline, temveč opredeljuje predvsem »*notranje moralno prepričanje in mišljenje*, samoobvezo človeka za zavezujoče vrednote, nepremakljiva *merila* in osebne temeljne *drže* ali *vrline*. Tu nismo več na ravni *prava*, zunanjih pravil, zakonov in členov, policije, državnih tožilcev, sodišč in zaporov. Smo na ravni osebne *vesti* – ali v drugih kulturnih izročilih – srca, torej notranjega kompasa« (Küng 2012, 44–45). Küngova *Deklaracija o svetovnem etosu* (1993), ki so jo podpisali udeleženci *Parlamenta svetovnih religij* v Chicagu, opozarja, kljub temu da izrecno ne omenja njegovega imena, na Schweitzerjevo etično držo *spoštovanja do življenja* z izjavo: »*Ne ubijaj!* – ali pozitivno rečeno: *Spoštuj življenje!*« (Küng 2008, 10). Na tej podlagi poziva omenjeni parlament še h »*kulturi solidarnosti in pravičnega gospodarstva*«, h »*kulturi tolerance in življenja v resnici*« ter k »*zavezanosti kulturi enakih pravic in partnerstva med moškim in žensko*«. Hans Küng opozarja, da človeštvo brez učinkovitega svetovnega etosa ne bo preživel, zato se zavzema za koalicijo verujočih in neverujočih, kajti globalne izzive in probleme je možno obvladovati samo v sodelovanju različnih družbenih skupin, *etična povezava religioznih in nereligioznih ljudi in skupin je družbena in svetovna politična nujnost* (Küng 2012, 49).

Aktualizacija Schweitzerjevega nazora *o spoštovanju do življenja* je predvsem v aktualnem vprašanju, kako se soočiti z globalizacijo in svetovnim zlom. Mišljenje in ravnanje ljudi se odvijata v globalnem obzorju, zato je potrebna etična usmeritev globalnih razsežnosti.

Schweitzerjevo spoznanje: »Gre za vse ljudi na svetu, da postanejo bolj človeški«,¹ lahko prepoznamo v temelju svetovnega etosa, tj. v temeljnem principu človečnosti – Vsak človek mora biti obravnavan človeško – in zlatem pravilu – Ne stori drugemu, kar ne želiš, da se zgodi tebi – in ga razumemo kot povabilo h globalnemu miru. Schweitzer se zavzema za to, da ljudje iščejo pot drug k drugemu: »Toda, ko se človek pripravi k razmišljanju o sebi in o drugih, mu postane jasno, da je človek kot tak njemu enak in njegov bližnji. Na koncu dolgega razvoja vidi krog svoje odgovornosti razširjen po vsej Zemlji na vsa človeška bitja, s katerimi je povezan« (Schweitzer 2008, 100; Brüllmann 2006, 9). Schweitzerjeva zahteva po človeškosti je z vidika svetovnega etosa temeljna zahteva po tem, »da ima vsako človeško bitje, staro ali mlado, katerekoli narodnosti, vere ali političnega prepričanja, zdravo ali bolno, pametno ali neumno – nedotakljivo dostojanstvo« (Küng 2008, 9), ki naj ne bi bilo nikdar krateno.

Schweitzer si je prizadeval in javno nagovarjal k svetovnemu miru, kar je danes, morda bolj kot kdajkoli prej, spet zelo aktualna tema. S svojim *spoštovanjem do življenja* postavlja drugačno vizijo prihodnosti v prizadevanjih, da pokaže, da medosebni in mednarodni mir izhaja iz moralne in duhovne spremembe, ki vključuje zavezanost k pravičnosti, sočutju, kulturi nenasilja in svetovnemu miru, kar pa ne more biti nikoli doseženo zgolj s pomočjo vlad in sporazumov, njegov zaključek v *Kulturi in Etiki* se zato glasi: »Kant je objavil pod naslovom 'K večnemu miru' spisek pravil, ki bi jih bilo treba upoštevati v mirovnih sporazumih pri vzpostavitvi trajnega miru. Vendar se je motil. Pravila mirovnega sporazuma so lahko še tako dobronamerna in še tako dobro formulirana, pa nič ne dosežejo. Zgolj mišljenje, ki pripelje k notranjemu prepričanju o spoštovanju do življenja, odpira vrata k večnemu miru« (Schweitzer 1996, 368; Schweitzer 1987, 344).

Schweitzerjevim mislim je zelo blizu slovenski mislec Edvard Kocbek, kajti kot nam razloži, človek ne dojema stvarnosti z nobenim brevirjem in nobenim političnim odlokom, ampak samo z močjo svoje notranjosti, torej bere neposredno iz knjige sveta in življenja. S tem v zvezi Kocbek zapiše: »Zdi se mi celo, da je pravo spoznanje objektivnosti nujno povezano s subjektivnostjo, ki je mistično razgibana« (Kocbek 1967, 423; Tóth 2011, 186). Pri tem gre predvsem za nekaj najbolj neposrednega, prvinskega in spontanega. Kot se zdi, tega nismo negovali na pravi način, zato smo potrebovali prej etiko dolžnosti kot etiko biti. To še najbolj prepozna sodobni filozof Peter Sloterdijk, ki ugotavlja, da je kriza med drugim tudi posledica zatajevanja življenja. Zato nas svari, naj spremenimo življenje, obrata k življenju si ne moremo predstavljati brez naših notranjih sprememb. Ali lahko razumemo Sloterdijkovo etiko dolžnosti kot kategorični imperativ, da naj se obrnemo k etiki

¹ Citat naveden po Brüllmann 2006, 6.

biti, če želimo preživeti? Smiselno se je vprašati, če v tej točki prehaja do vzpostavljanja poti od najstva k biti. Stremeti k nečemu v najbolj prvobitnem smislu pomeni izhajati iz načela volje, ki kot bivanjsko načelo pomeni voljo do *biti*, *bivanja*, *obstoja* ali celo voljo do življenja kar pomeni, da vse, kar biva, dojamem po analogiji volje do življenja, in ta volja je v meni samem. Moraš zgolj želeti spremeniti življenje – je to pot od najstva k biti?

Peter Sloterdijk opozarja, da humanistični zamisli o izobraževanju in samoizobraževanju ljudi grozi, da bo skozi program o vzreji ljudi izpodrinjena. Sloterdijk zato zagovarja transhumanistično pozicijo, torej *onkraj humanističnega* razume kot človekovo decentralizirano pozicijo glede na *bit*, saj se človek nikakor ne sme več obnašati kot njen samovoljni lastnik. V tem smislu razumemo termin *nadhumanizem* [Überhumanismus], ki ni naključno izbran, temveč je povezan z Nietzschejevo filozofijo. Zastavlja se vprašanje, če je in na kakšen način humanizem kot projekt vzgoje sploh še zmožen pripraviti človeka na vse izzive življenja. Če si sposodimo Sloterdijkov izraz *dekantiran* in se vprašamo, kaj bi torej dekantiran, prečiščen humanizem sploh pomenil in kako z njim ohranjati človečnost, je odgovor najprej *afirmacija življenja*. *Etika spoštovanja do življenja* je varovalka pred novimi oblikami nečlovečnosti, saj omejuje antropocentrično mišljenje na nekaj najbolj vitalnega v etičnem smislu, to je potrjevanje življenja, ki hkrati potrjuje in ohranja svet sam. Na koncu koncev se je tudi Sloterdijk kot pokrovitelj fundacije Albert Schweitzer zavzel za etiko spoštovanja do življenja.

Albert Schweitzer je izpostavljal pomen etičnih vzgibov življenja, za kar je sodobna kultura postala nedovzetna. Onaravljeno življenje, torej življenje, ki je v najtesnejšem smislu povezano z naravo, sproža v človeku ustvarjalni vzgon, ta sila nas osvobaja odvisnosti od *imeti* in nas usmerja k *biti*. Napredek kot naraščajoča tehnična civilizacija Schweitzerja odbija, zanj je v kulturi (civilizaciji) najbolj bistvena njena etična razsežnost, ki kot taka predstavlja etično dovršitev znotraj družbe. Po Schweitzerju vsak duhovni in materialni napredek vključuje določen kulturni pomen in *volja do kulture je univerzalna volja do napredka* (Tóth 2008, 118–119; Tóth 2011, 190), ki je po njem v etični afirmaciji sveta in življenja, zato etiko razume kot nekaj dejavnega, torej kot neomejeno razširjeno odgovornost do vsega, kar živi.

Kaj povedati v duhu Schweitzerjeve optimistične etike v času temeljne krize, ki jo doživljamo, kajti vemo, da kriza vedno poraja nasilje, in tega se bojimo. Kako se soočiti z nasiljem, fanatizmom, sovraštvom, ki podžigajo krvave spopade in vodijo v vojno?

Albert Schweitzer je obsojal nasilje in v svojem nagovoru ob prejemu Nobelove nagrade leta 1952 povedal: »Ker vemo, kakšno grozovito zlo je vojna, si moramo prizadevati, da bi preprečili njeno ponovitev. K temu razlogu je treba dodati še etičen. V zadnjih dveh vojnah smo bili krivi za srhljiva dejanja nečlovečnosti in v vsaki prihodnji vojni bi bili

zagotovo krivi še česa hujšega. To se ne sme zgoditi! /.../ Kar resnično šteje, je, da se moramo vsi zavedati, da smo krivi za nečlovečnost. Strahotna skupna izkušnja nas mora zdrzniti iz naše otopelosti, da usmerimo naše upanje in namere k prihodu nove dobe, v kateri ne bo več prostora za vojno« (Schweitzer 2008, 118–120; Schweitzer 1954). Etika spoštovanja do življenja ne pozna kompromisov, zato si velja ogledati še sledečo svarilno misel, kajti za svetovno zlo smo vsi krivci in vsi odgovorni: »Pri tem se nihče ne sme izgovarjati, da bi se bil s tem vmešal v stvari, ki se ga ne tičejo. Nihče si ne sme zatiskati oči in gledati na trpljenje, pogled katerega si prihrani, kot da se ne bi dogajalo. Nihče naj si ne lajša teže svoje odgovornosti« (Schweitzer 1996, 341).

V govoru ob prejemu Nobelove nagrade Schweitzer spregovori tudi o nevarnostih tehnološkega napredka v sodobnem oboroževanju. V zadnjih desetih letih svojega življenja je kot mirovni aktivist opozarjal na posledice nuklearnega oboroževanja in svaril pred usodnimi učinki atomske vojne. Skoraj 80-letnik se je Schweitzer dobro podkoval o tehničnih in političnih temah in preko radijskih prenosov apeliral na ljudi in njihove voditelje, da naj se zavzamejo za spremembo srca in nov odnos, temelječ na etiki: »Ampak, kako pride do take spremembe? Šele ko duh postane mogočna sila znotraj nas in nas vodi od povnanjene kulture h kulturi ponotrzanjenega ideala človečnosti, bo učinkoval skozi nas in na vse te ljudi. Vsi ljudje, celo napol civilizirani in primitivni, so sposobni sočutja, ki je zmožno razvijanja duha človečnosti. Domuje v njih kot netivo, čakajoč na plamen, da ga zaneti« (Schweitzer 2008, 126; Schweitzer 1954). Schweitzer je prepričan, da so take vsesplošne spremembe odnosa potrebne za usmeritev k novim družbenim strukturam in zakonom, še posebej mednarodnim zakonom. Spoštovanje do življenja naj bo vodilo, implementirano nacionalno in internacionalno, skozi družbene strukture, ki temeljijo na pravičnosti in sočutju. Schweitzer poziva k »duhovni politiki, izvajajoči vzporedno z vsemi političnimi načrtovanji in delovanji. Takšna politika bo ustvarila povezavo med narodi« (Schweitzer 1965b, 54).

Schweitzerjeva etika spoštovanja do življenja prejme še dodatni pomen, kajti spoštovanje miru vsem nam omogoča prijazno domovanje v svetu, prežeto z občutkom svobode. Etika spoštovanja do življenja je povabilo, da naj s svojim odnosom do sveta in življenja prispevamo h kulturi sočutja, pravičnosti in miru, zato nobelovec svoj slavnostni nagovor v Oslu zaključi s sledečimi besedami: »Verjamem, da je bila dana možnost izraza misli in upanju milijonov ljudi, ki živijo v naši okolici v strahu za svobodo. Naj se moje besede dotaknejo tistih, ki živijo onstran jarka v enakem strahu kot mi, in naj bodo sprejete v pomenu, kakršnega so hotele imeti. Naj bodo tisti, ki imajo usodo ljudstev v svojih rokah, pozorni na to, da se izognejo vsemu, kar bi lahko še otežilo položaj, v katerem se nahajamo, in kar bi nas lahko še bolj ogrožalo; naj si vzamejo k srcu čudovito besedo apostola Pavla: 'Toliko je na nas,

da živimo z vsemi ljudmi v miru.' To ne velja le za posameznika, temveč tudi za ljudstva. Naj si ta vse do zadnjega prizadevajo za ohranitev medsebojnega miru, naj ostane čas, dan duhu za okrepitev in učinkovanje!» (Schweitzer 2008, 128; Schweitzer 1954).

Čeprav je Schweitzerjeva *Deklaracija vesti* (1957), njegov apel javnosti proti razvijanju nuklearnega orožja, ponekod naletela na gluha ušesa in so bili radijski prenosi njenega sporočila, tako od nekaterih zahodnih, kot tudi vzhodnih vlad, ponekod prepovedani, zagotovo velja, da so Schweitzerjeve ideje danes zelo žive in več kot aktualne, tudi kar se tiče vprašanj nuklearne energije, jedrskega orožja in atomske vojne. Vsekakor velja na tem mestu omeniti še Ericha Fromma, ki si je po Schweitzerjevi smrti prizadeval, da spoštovanje do življenja postane nov princip družbe. Za Schweitzerjeve ideje se danes zavzemajo intelektualci raznih strok, med njimi tudi Peter Sloterdijk, ki je bil od leta 2000 večletni pokrovitelj fundacije Albert Schweitzer. Na tem mestu velja omeniti tudi naravovarstvena gibanja za sonaravni razvoj in vpliv Schweitzerjevih idej na oblikovanje t. i. *Earth Charter* iz leta 2000, mednarodne deklaracije, utemeljene s sledečimi temeljnimi smernicami: spoštovanje in skrb za skupnost življenja, ekološka integriteta, socialna in ekonomska pravičnost ter demokracija, nenasilje in mir. Nenazadnje naj omenimo že omenjeno *Deklaracijo o svetovnem etosu* iz leta 1993, katere idejni oče je Hans Küng, podpisali pa so jo udeleženci *Parlamentarne svetovnih religij* v Chicagu. Schweitzer je že mnogo let pred Küngom šel v smeri svetovnega etosa, njegov svetovni nazor ne predstavlja nikakršne totalitarne ideologije, temveč ponuja temeljno izhodišče za možen dialog med različnimi religijskimi, ideološkimi oz. političnimi pozicijami. *Spoštovanje do življenja* je univerzalno etično načelo, ki nam omogoča kaj takega, kot je skupno in varno domovanje nas vseh na svetu.

Literatura

- Brüllmann, Richard. 2006. »Weltethos und Globalisierung: Albert Schweitzer – Wegbereiter der Idee einer weltweiten Ethik«. U *Ethik in den Weltreligionen: Judentum – Christentum – Islam*, ur. Werner Zager, 1–20. Neukirchen-Vluyn am Niederrhein: Neukirchener Verlag.
- Jeremić, Dragan M. 1958. Život i delo *Alberta Švajcera*; ali, *Na ivici prašume: Pisma iz Lambarenea: uspomene i razmišljanja jednog lekara*, od Albert Schweitzer (Albert Švajcer), 5–21. Beograd : Srpska književna zadruga.
- Kocbek, Edvard. 1967. *Listina: Dnevniški zapiski od 3. maja do 2. decembra 1943*. Ljubljana : Slovenska matica.
- Küng, Hans. 1998. *A Global Ethic for Global Politics and Economics*. Oxford: New York : Oxford University Press.

- Küng, Hans. 2008. *Svetovni etos*. Ljubljana : Založba 2000.
- Küng, Hans. 2012. *Priročnik svetovni etos. Vizija in njena uresničitev*. Grosuplje : Partner graf.
- Schweitzer, Albert. 1931. *Aus meinem Leben und Denken*. Leipzig : Felix Meiner Verlag.
- Schweitzer, Albert. 1954. *Nobel Lecture: The Problem of Peace*. Dostopno na: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1952/schweitzer-lecture.html (april 2015).
- Schweitzer, Albert (Švajcer, Albert). 1958. *Na ivici prašume: Pisma iz Lambarenea: uspomene i razmišljanja jednog lekara*. Beograd : Srpska književna zadruga.
- Schweitzer, Albert. 1965a. »Mein Wort an die Menschen«. Dostopno na: http://www.friedenspreis-desdeutschenbuchhandels.de/sixcms/media.php/1290/Kurzmitteilung_Albert%20Schweitzer_Mein%20Wort%20an%20Menschen.pdf (marec 2015).
- Schweitzer, Albert. 1965b. *The Teaching of Reverence for Life*. New York : Holt, Rinehart and Winston.
- Schweitzer, Albert. 1987. *The philosophy of civilization*. New York : Prometheus Books.
- Schweitzer, Albert. 1996. *Kultur und Ethik*. München : Beck.
- Schweitzer, Albert. 1999. *Die Weltanschauung der Ehrfurcht vor dem Leben. Kulturphilosophie III: Erster und zweiter Teil*. München : C. H. Beck.
- Schweitzer, Albert. 2008. *Die Ehrfurcht vor dem Leben: Grundtexte aus fünf Jahrzehnten*. München : Beck.
- Schweitzer, Albert. 2009. *Out of My Life and Thought: An Autobiography*. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 60th Anniversary Edition.
- Spaemann, Robert. 1996. Welethos als »Projekt«. *Merkur: Deutsche Zeitschrift für europäisches Denken*, 570/571 : 893–904.
- Tóth Hedžet, Cvetka. 1999. Etika kot svetost bivanja. *Anthropos*, 4/6 (31) : 263–266.
- Tóth Hedžet, Cvetka. 2002. Spoštovanje do življenja: Albert Schweitzer – odločitev za etiko (1. del). *Znamenje*, 1/2 (32): 3–12.
- Tóth Hedžet, Cvetka. 2008. *Hermenevtika metafizike: metafizika – materializem – etika – utopija*. Ljubljana : Založba 2000.
- Tóth Hedžet, Cvetka. 2011. *Kocbekova metafizika kot afirmacija življenja*. Simpozij Obdobja 30: Meddisciplinarnost v slovenistiki, 185–192. Dostopno na: <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp30/Zbornik/Hedzet%20Toth.pdf> (april 2015).

Milena Spremo
Univerzitet u Ljubljani
Filozofski fakultet
Slovenija

ALBERT ŠVAJČER – PRETHODNIK SVETSKOG ETOSA KAO AKTUELNE ETIČKE MISLI U SLOVENIJI I SVETU

Neophodnost globalne, tj. univerzalne etike je tema kojom se bavio i nobelovac Albert Švajcer, utvrđujući da je esencijalni karakter kulture nešto što je ultimativno etično, pa stoga nije neobično što se njegova etika našla u Deklaraciji o univerzalnom etosu 1993. godine u Čikagu. Svoju etiku Švajcer gradi na stanovištu poštovanja života, koje je povezano sa odnosom čoveka prema svemu što živi, i zato ga možemo smatrati prethodnikom svetskog etosa. Aktualizacija Švajcerovog stanovišta o poštovanju života ogleda se, pre svega, u aktuelnom pitanju o tome kako se suočiti sa globalizacijom i svetskim zlom, kao i u njegovom apelu da postanemo humaniji. Švajcer se zalagao i javno pozivao na svetski mir, koji nije u tolikoj meri predmet političkih sporazuma koliko našeg unutrašnjeg uverenja i shvatanja stvarnosti. On veruje da je volja za kulturom univerzalna volja za napretkom, i zato se istrajno zalaže protiv patnje i nasilja. Poštovanje života je univerzalno etičko načelo, koje omogućava da svi mi u svetu boravimo zajedno i bezbedno.

Ključne reči: Albert Švajcer, etika, poštovanje života, svetski etos, svetski mir

Milena Spremo
University of Ljubljana
Faculty of Philosophy
Slovenia

ALBERT SCHWEITZER – A PREDECESSOR OF GLOBAL ETHIC AS A TOPICAL ETHICAL CONCEPT IN SLOVENIA AND WORLDWIDE

The need for a global or universal ethic is one of the topics addressed by the Nobel Prize Laureate Albert Schweitzer, who noted that the true essential nature of civilization was ultimately ethical. Accordingly, it is no wonder that his ethics was incorporated into the Declaration of Global Ethic in 1993 in Chicago. Schweitzer's ethics rests on his concept of the Reverence for Life, which is associated with man's relationship with everything that lives. Therefore, Schweitzer may be considered to have been a predecessor of Global Ethic. The growing topicality of Schweitzer's concept of the Reverence for Life is particularly reflected in the current issue of how to deal with globalization and global evil, as well as in Schweitzer's appeal to become more humane. Schweitzer

strove for and urged public opinion to seek world peace, which was not so much a matter of political agreement as of our intrinsic beliefs and perceptions of reality. He believed that the *will to culture* was the universal *will to progress*, and he, therefore, persistently strove against suffering and violence. The Reverence for Life is a universal ethical principle, which enables all of us to live in the world together and in safety.

Keywords: Albert Schweitzer, ethics, Reverence for Life, Global Ethic (Weltethos), world peace